

Over *Huis in brand* van Kamila Shamsie

door **Anne Jongeling**

Vertalersgeluktournee 2019

Hartelijk dank voor deze uitnodiging en voor uw belangstelling voor de vertaling van *Huis in brand* van Kamila Shamsie. Het boek is een bewerking van de klassieker *Antigone* van Sophocles. De Griekse heldin die de koning smeekt om het lijk van haar broer mee te mogen nemen, is met *Huis in brand* in een actuele context geplaatst van een Londense Syriëganger van Pakistaanse komaf en zijn tweelingzus die zijn stoffelijk overschot in Britse grond wil begraven.

Het is een omstreden onderwerp, dat Shamsie genuanceerd over het voetlicht heeft willen brengen. In een reactie op een recensie van de vertaling op een boekensite las ik dat het boek “wel vele stijlen had”, en dat was onbedoeld een schot in de roos, want Shamsie heeft juist uiteenlopende vertelstemmen gebruikt om het thema vanuit verschillende invalshoeken te kunnen belichten.

Wat de moeilijkheidsgraad van de vertaling betreft, had *Huis in brand* geen termen met dubbele betekenis die bij het omzetten verloren gaan of die encyclopedische speurtochten vereisen. Lange zinnen, dat wel, voor Nederlandse vertalers altijd een uitdaging die niet met een baaierd aan voegwoorden om te zetten.

Shamsie hanteert voor elk personage een heldere pen en ze bespeelt de taal als een harp. Zelfs in de subtiele franje van de poëtische vorm was ze strak. Neem de zeer belezen Isma, als ze haar geloofsbeleving wil weergeven: *Isma awoke into light to see*

two figures leaving the sky and falling towards her, bright colour billowing above their heads. Het is Isma's mystieke kant, bij de parachutisten denkt ze aan goddelijke verschijningen uit vervlogen tijden: *'All eyes to the sky, watching for something mythic to land.'* 'Aller ogen op de hemel gericht, in afwachting van een mythische gedaante die ging landen.' En landen is uiteraard expres zo vertaald, met die denkbeeldige dreun van oppermachtige voeten op de aarde en bijbehorende schokgolven.

Isma draagt een zogenoemde *'turban'*, een tulband in het Nederlands, wat gezien onze algemene connotatie met het volle ronde Ottomaanse of Sikh-model wellicht enige verwarring zou kunnen oproepen. Voor dat euvel geeft het personage Eamonn, van Pakistaanse afkomst maar niet gelovig, de oplossing: hij vraagt Isma of de tulband *'a style thing or a muslim thing is'* en vergelijkt haar met Greta Garbo, wier sierlijke tulband, naast de camelia's, een handelsmerk was. Opgelost.

'Een moslimding' is duidelijk een uitspraak van iemand die zelf niets met het geloof heeft, zoals Eamonn, en als hij uit zijn slof schiet, is dat met het inmiddels atheïstisch te noemen 'Jezus Christus'. Overigens een van de zeldzame verwensingen in *Huis in brand*, want de personages zijn beleefd, belezen en wars van dialecten. Een zegen voor vertalers, want Londense wijken kennen een veelheid aan etnische groepen met elk hun eigen taaltje, dat soms naar geheimcode neigt, maar 'doekoe', 'mattie' en 'faka' zijn toch topografische verstekelingen in een Londens decor, laat staan een gruwel als "we motte" en "we benne" voor het stedelijke tintje. Shamsie's statement is evident: er wordt geen straattaal gebezigd, dit zijn geen mensen van de straat.

In het hoofdstuk met Parvaiz, de Syriëganger, lijkt de schrijfster in de voetsporen te treden van Truman Capote met *In Cold Blood*: het meesterbrein dat beïnvloedbare

jongens zoekt om het vuile werk op te knappen. Ik vond het een moeilijk hoofdstuk. Met Parvaiz als speelbal van een grote opeenstapeling van externe factoren begeeft het verhaal zich op glad ijs en op dat gladde ijs wordt een flinke steen gegooid met de zin: *Alhoewel hij nog zwaar aangeslagen was door de hoofden op de spijlen en de gesluisde vrouwen, leken de blauwe lucht en de camaraderie van de mannen [...] de beoogde belofte van een betere wereld in te houden.*

Daar belandt het verhaal in een stroomversnelling en trekt Shamsie alle registers open met technische ingrepen. Aneeka, Parvaiz' tweelingzus, is de wanhoop nabij en de volzinnen worden staccato: *Made Isma leave with a shrieking flapping of arms... downstairs a pounding sound – what? Isma verjaagd met woest maaiende armen... Beneden bonzend geluid – wat? De gejaagde teneur wordt nog gejaagder met soundbites van sociale media als de pers lucht krijgt van het schandaal: pervypasha wordt trending en de tabloids die haar brandmerken als Aneeka 'Knickers' Pasha en Hojabi!*

Hojabi is de uitzondering op de straattaal. Hojabi is de kop in een tabloid over Aneeka's snode opzet en het is de Engelse benaming voor een meisje met een hoofddoek die door make-up of te strakke kleren als "ho" wordt gezien, een contaminatie van Hijab en Ho uit het rapjargon, te weten "hoer". Daarvoor heeft het Nederlands geen bestaand woord, nog niet althans, maar door dat 'Knickers' was het bij ons bekende en denigrerende 'In je broekje' een uitkomst.

Het verhaal krijgt dan Karamat Lone als spreekstem, die als minister van Binnenlandse Zaken annex Eamonns vader zakelijk en consequent moet laveren tussen Scylla en Charybdis, en veelal nuchtere, maar ook poëtische zinnen krijgt toebedeeld als *considered the open-mouthed sturgeons with bulging eyes and entwined tails at the base of the nearby lamp post*, waarvoor ik op een afbeelding van de lantaarnpalen langs de Theems moest spieken.

De crux van het verhaal is dat opzoeken van de nuance voor het wespennest dat kalifaat heet, waarover Shamsie de meningen laat variëren van ‘ze steken niet allemaal’ tot ‘bom erop’ – bij wijze van spreken, dit is geen citaat. Conform de actualiteit is het een kakafonie van stemmen; van Isma, Aneeka, Karamat, de media, sociale media, de familie in Londen, en ook de familie in Pakistan, die Shamsie al eerder had verbeeld met weer zo’n beeldhouwde zin die voor de vertaler een feest is om te ontknopen en zonder voegwoorden weer op te bouwen: [...] kregel dat ze een hele zomer in Londen moest missen om die door te brengen in een land vol familieleden die dachten dat ze aan hun bloedlijn het recht konden ontlenu de zussen te ondervragen, te preken en wijzend naar hun hoofddoeken te schamperen dat Britse Pakistanen ‘zich vastklampten aan de verleden tijd’.

In de epiloog worden, hoe kan het anders, een aantal van die stemmen uitgeschakeld. Zo lijkt het slot van *Huis in brand*, net als in de Griekse tragedies van 2.500 jaar geleden, bijna onvermijdelijk extremistisch. Dood en geweld die leiden tot nog meer dood en geweld. Want ook in de oudheid lagen de nuance en de mens soms te ver uit elkaar.